

HRVATSKI LIJEČNIČKI ZBOR - CROATIAN MEDICAL ASSOCIATION

HRVATSKO DRUŠTVO ZA GINEKOLOGIJU I OPSTETRICIJU
CROATIAN SOCIETY OF GYNAECOLOGY AND OBSTETRICS

Adresa/Address: Petrova 13, 10 000 Zagreb, Croatia
Tel./Phone: +385 (0)1 46 04 646 * 46 04 616; Fax: +385 (0)1 46 33 512
www.hdgo.hr * info@hdgo.hr

HDGO

HRVATSKI LIJEČNIČKI ZBOR - HRVATSKO DRUŠTVO
ZA GINEKOLOGIJU I OPSTETRICIJU

Predsjednik/President:
Prof. dr.sc. Dubravko Barišić

1. dopredsjednik / 1. Vice-President:
Prof. dr.sc. Herman Haller

2. dopredsjednik / 2. Vice-President:
Prof. dr.sc. Slavko Orešković

Tajnici/Secretaries: **dr.sc. Držislav Kalafatić. & dr. sc. Vesna Harni**
Rizničar/Treasurer: **Davorko Čukelj, dr.med.**

Kliničke upute za dijagnostiku, liječenje i praćenje bolesnica oboljelih od raka maternice

S1 smjernice za dijagnostiku i liječenje

Hrvatsko onkološko društvo
Hrvatsko društvo za ginekologiju i opstetriciju
Hrvatsko ginekološko-onkološko društvo

S1 Karcinom uterusa
2013

Rak maternice

Rak trupa maternice javlja se u većini slučajeva u poslijemenopauzalnih žena, a najčešće se očituje ginekološkim krvarenjem. Nakon raka jajnika i vrata maternice treći je uzrok smrti žena od raka spolnog sustava.

Dijagnoza se postavlja patohistološkim pregledom kiretmana ili bioptata, a definitivni stadij bolesti se definira analizom uzoraka dobivenih histerektomijom i obostranom salpingo-ovarijektomijom sa zdjeličnom i paraaortalnom limfadenektomijom.

Metodologija izrade smjernica

Smjernice su donesene konsenzusom, na temelju izlaganja i prijedloga pojedinih stručnjaka koji su ponajprije raspravljani unutar uže radne skupine, a potom usuglašeni elektronskim putem unutar veće grupe autora i konačno na Hrvatskom onkološkom urogenitalnom simpoziju koji je održan od 5.-6.travnja 2013. godine u Zagrebu.

Prema stupnjevanju smjernica koje je usvojilo Hrvatsko društvo za ginekologiju i opstettriciju, ove smjernice spadaju u S1 skupinu stručnih smjernica.

Sve preporuke su razine 2A, osim ako nije eksplicitno drugačije navedeno uz pojedinu preporuku. Izrada smjernica nije financijski potpomognuta.

Cilj smjernica je standardizacija, ujednačavanje i optimalizacija dijagnostike, liječenja i praćenja bolesnica oboljelih od raka maternice koja će dovesti do poboljšanja kvalitete zdravstvene zaštite ovih bolesnica.

U izradi S1 stručnih smjernica sudjelovali su eksperti iz tri stručna društva: Hrvatskog onkološkog društva, Hrvatskog društva za ginekologiju i opstettriciju i Hrvatskog ginekološko-onkološkog društva.

Sudionici

Klinički bolnički centar (KBC) Rijeka, Rijeka: Ružica Karnjuš-Begonja, dr. med.; prof. dr. sc. Herman Haller, dr. med.; Ani Mihaljević Ferari, dr. med.

KBC Split, Split: prof. dr. sc. Eduard Vrdoljak, dr. med.; dr. sc. Tihana Boraska Jelavić, dr. med.; prof. dr. sc. Tomislav Strinić, dr. med.; prof. dr. sc. Snježana Tomić, dr. med.; Marija Ban, dr. med.

KBC Zagreb, Zagreb: prof. dr. sc. Ante Ćorušić, dr. med., prim. mr. sc. Višnja Matković, dr. med.; prof. dr. sc. Dubravko Barišić, dr. med.; Suzana Lide Škalec, dr. med.; Adem Hajredini, dr. med.; prof. dr. sc. Ranka Štern Padovan, dr. med.; prof. dr. sc. Damir Babić, dr. med.; prim. dr. sc. Vesna Mahovlić, dr. med.

KB Merkur, Zagreb: prof. dr. sc. Vlastimir Kukura, dr. med.

KBC Osijek, Osijek: Nenad Belaj, dr. med.; prof. prim. dr.sc. Marija Pajtler, dr. med.

KBC Sestre Milosrdnice, Klinika za tumore, Zagreb: dr. sc. Mario Puljiz, dr. med.

Sve preporuke su razine 2A, osim ako nije eksplicitno drugačije navedeno uz pojedinu preporuku.

Izrada smjernica nije financijski potpomognuta.

Cilj smjernica je standardizacija, ujednačavanje i optimalizacija dijagnostike, liječenja i praćenja bolesnika oboljelih od raka vrata maternice koja će dovesti do poboljšanja kvalitete zdravstvene zaštite ovih bolesnika.

Uvod

Inicijalni plan liječenja bolesnica oboljelih od raka maternice mora donijeti multidisciplinarni tim koji se mora sastojati od: ginekologa - užeg specijaliste ginekološke onkologije, patologa, radiologa i onkologa, po potrebi urologa i drugih specijalista.

Liječenje se može započeti i bez sastanka multidisciplinarnog tima isključivo u hitnim stanjima.

Incidencija

- Rak maternice četvrti je po učestalosti rak u žena u Hrvatskoj.¹
- U 2010.g. novodijagnosticiran je kod 649 žena, a gotovo 50% od toga je dijagnosticirano u žena u dobi od 55-69 godina.²

Dijagnoza

- Dijagnoza se postavlja patohistološkim pregledom uzoraka endometrija.
- Zlatni standard u definiranju histološke dijagnoze predstavlja frakcionirana eksplorativna kiretaža, a može se koristiti i biopsija pod kontrolom histeroskopije ili neka od drugih metoda dobivanja uzoraka endometrija pogodnih za histološku analizu.³
- Definitivna dijagnoza i procjena stupnja proširenosti bolesti se potvrđuje patohistološkom analizom materijala dobivenog nakon histerektomije, adnektomije i zdjelčne i paraaortalne limfadenektomije, izuzev u slučaju seroznog karcinoma endometrija gdje je uz navedeno potrebno učiniti ispirak peritoneuma, slijepe biopsije peritoneuma zdjelice i gornjeg abdomena i resekciju infrakoličnog dijela omentuma.⁴

Patologija

- Endometrioidni karcinom je najčešći epitelni tumor maternice. Nešto rjeđi epitelni tumori su svijetlostanični i serozni papilarni karcinom, karcinosarkom i adenokarcinom s pločastom diferencijacijom.⁵
- Stromalni/mezenhimalni tumori su znatno rjeđi. Najčešće se radi o leiomiosarkomu, endometralnom i nediferenciranom stromalnom sarkomu.⁵
- Definitivni patološki nalaz mora uključivati:
  - histološki tip,
  - stupanj diferencijacije (gradus) tumora,
  - analizu uterusa: lokalizaciju tumora (fundus, odnosno donji uterini segment), veličinu tumora, debljinu zahvaćenosti endometrija (pola vs više od pola debljine - uz napomenu definiranja ukupne debljine stijenke i dubine invazije u milimetrima), definiranje zahvaćenosti seroze maternice te strome i žlijezda cerviksa,
  - prisutnost limfovaskularne invazije (LVI),
  - broj, lokaciju i status limfnih čvorova,
  - peritonealnu citologiju, obvezno u slučaju seroznog papilarnog karcinoma,
  - analizu adneksa, zasebno jajovoda i jajnika.⁶

Određivanje stupnja proširenosti bolesti

- Najviše se koristi FIGO klasifikacija (Federation Internationale de Gynecologie et d'Obstetrique), tablice 1 i 2.⁷ Trenutno se koristi klasifikacija objavljena 2009.g koja različito svrstava epitelne adenokarcinome i sarkome maternice, uz napomenu da se karcinosarkomi maternice klasificiraju kao epitelni karcinomi.
- FIGO klasifikacija se temelji na kirurškoj i patohistološkoj analizi proširenosti bolesti.
- Dijagnostička obrada te procjena stupnja proširenosti bolesti uključuje:
  - anamnezu, klinički i ginekološki pregled,
  - transvaginalni ultrazvuk,
  - KKS, DKS, biokemijske pretrage krvi,

- sediment urina,
- kreatinin-klirens,
- RTG prsišta.
- CT ili MRI zdjelice i trbuha se radi pri sumnji na lokalno uznapredovali stadij ili diseminaciju bolesti, te kod svijetlostaničnih i seroznih papilarnih tumora već u ograničenom stadiju zbog njihove agresivne prirode.
- PET/CT nije u rutinskoj primjeni, već samo iznimno u slučaju nejasnog nalaza prvih pretraga (CT ili MR) za utvrđivanje proširenosti bolesti.
- Kod sumnje na proširenost raka endometrija na vrat maternice, potrebno je napraviti biopsiju vrata maternice i/ili MRI zdjelice kako bi se razlikovao primarni rak vrata maternice od raka maternice stadija II.
- CT prsišta se radi u slučaju pozitivnog RTG-a prsišta.

Liječenje endometrioidnog karcinoma uterusa

- Osnovu liječenja predstavlja kirurško liječenje.
- Kirurški zahvat se sastoji od histerektomije s bilateralnom salpingo-ovarietomijom (TAH BSO) te kirurškog stupnjevanja proširenosti bolesti koji uključuje disekciju zdjeličnih i paraaortalnih limfnih čvorova te inspekciju i palpaciju trbušnih organa, uzimanje bioptata svake sumnjive promjene te lavat peritoneuma.^{8,9}
- S ciljem definiranja potrebe limfadenektomije može se primijeniti intraoperacijska analiza dubine invazije miometrija.¹⁰
- Nepotpuna kirurška procjena stupnja proširenosti bolesti indicira dodatne radiološke pretrage, te slobodniju primjenu adjuvantne terapije ili reoperaciju radi ponovnog određivanja iste.^{11,12}
- Adjuvantna radioterapija se može dati samo vaginalnom brahiterapijom, zdjeličnom radioterapijom +/- paraaortalnom radioterapijom ili kombinacijom unutrašnjeg i vanjskog zračenja.
- Kod vaginalne brahiterapije ordinira se doza na površini vagine ili u dubini 0,5 cm od površine, a doza ovisi o dozi radioterapije vanjskim snopom te brzini doze ordinirane brahiterapije.¹²

- Nakon histerektomije, ciljni volumen bi trebao biti ograničen na gornji dio vagine, a doza se ordinira na površinu vagine (vaginalnu zaraslicu) ili na udaljenost od 0.5 cm od površine.¹³
- Kad se brahiterapija koristi kao boost nakon vanjske radioterapije, obično se daje 4-6 Gy 2-3x brahiterapijom visoke brzine doze (HDR) ili 30 Gy brahiterapijom niske brzine doze (LDR) bilo kao 1x 30 Gy ili 2x 15 Gy na vaginalnu zaraslicu.¹³
- Kad se primjenjuje samo vaginalna brahiterapija primjenjuje se HDR 7 Gy x 3 na dubini od 0,5 cm od površine vagine ili 6 Gy x 5 na vaginalnu površinu ili LDR do 60 Gy (u 2 insercije po 15 Gy) na vaginalnu zaraslicu.¹³
- Radioterapiju vanjskim snopom savjetuje se planirati uz pomoć CT simulatora, konformalno, 3D tehnikom.¹³
- Ciljni volumen trebao bi obuhvaćati ilijačne limfne čvorove, parametrija, gornji dio vagine i paravaginalnog tkiva te presakralne limfne čvorove kod zahvaćenog vrata maternice.¹³
- Primijenjena doza zdjelične radioterapije trebala bi biti 45-50 Gy/25-28 frakcija.¹³

Primarno liječenje

- **Bolest ograničena na maternicu (FIGO stadiji I-II)**
- Primarno liječenje bolesnica s ograničenom bolesti je kirurško liječenje.
- U liječenju bolesnica sa stadijem IA može se izostaviti zdjelična i paraaortalna limfadenektomija.
- U stadiju IB i II mora se napraviti zdjelična limfadenektomija sa ili bez paraaortalne limfadenektomije.¹³
- Kod postojanja medicinskih kontraindikacija za operacijski zahvat moguće opcije liječenja su primjena hormonske terapije te zdjelične i intrakavitarnе radioterapije.¹⁴
- **Bolest proširena izvan maternice (FIGO stadiji III-IV)**
  - Kirurško liječenje preporuča se kad god je moguće postići potpuno odstranjenje tumora, ali i kao „debulking“ kirurški zahvat.^{15,16}
  - Neoperabilnu zdjeličnu bolest treba liječiti radioterapijom i (kemo) brahiterapijom te naknadno reevaluirati u smislu procjene operabilnosti.¹⁷

- Kod diseminirane bolesti treba, u palijaciji, razmotriti korist ekstenzivnog kirurškog zahvata, ali samo kod pacijentica dobrog općeg stanja.

Adjuvantno liječenje

- Osnovna pretpostavka adjuvantnog liječenja je prikladana kirurška procjena stupnja proširenosti bolesti.
- Odluka o primjeni i izbor oblika adjuvantne terapije temelji se na procjeni rizika za povrat bolesti.
- Prema rizičnim čimbenicima za povrat bolesti stadij I dijelimo u 3 rizične kategorije:
  - bolest niskog rizika: stadij IA gradusa 1 i 2, endometrioidnog tipa,
  - bolest srednjeg rizika: stadij IA gradusa 3 endometrioidnog tipa i stadij IB gradusa 1 i 2 endometrioidnog tipa,
  - bolest visokog rizika: stadij IB gradusa 3 endometrioidnoga tipa i bilo koji stadij neendometrioidne histologije (svijetlostanični, papilarni serozni karcinom).
- Ostali rizični čimbenici za povrat bolesti su dob pacijentice (visokorizični čimbenik je dob iznad 60 godina), prisutnost LVI, veličina tumora (tumor veći od 2 cm) te zahvaćenost donjeg uterinog segmenta.¹⁷
- Osim navedenih čimbenika rizika, za odluku o primjeni adjuvantnog liječenja u stadiju I izuzetno je važno poznavanje statusa limfnih čvorova; dakle ako je status limfnih čvorova nepoznat slijedi slobodnija primjena adjuvantne terapije, ali ako postoji histološka potvrda negativnih limfnih čvorova (N0) tada su ipak navedeni čimbenici rizika manjeg značaja i moguće je izbjeći adjuvantno liječenje.¹⁷
- U stadiju I bolesnice s rakom endometrija niskog rizika se najčešće samo prate, a može se primijeniti i adjuvantna vaginalna brahiterapija ukoliko su prisutni ostali čimbenici rizika.¹⁷
- Adjuvantna radioterapija se najčešće primjenjuje u liječenju srednje i visoko rizične bolesti, iako je i kliničko praćenje opcija kod endometrioidne histologije.
- Adjuvantna radioterapija se može ordinirati samo vaginalnom brahiterapijom ili radioterapijom vanjskim snopom ili kombinacijom oba modaliteta liječenja.¹³
- U stadiju II primjenjuje se adjuvantna zdjelična i vaginalna radioterapija, a primjenu adjuvantne kemoterapije treba razmotriti kod bolesti gradusa 3, prisutne LVI, i invazije

miometrija više od polovine debljine. Predoperativno zračenje zdjelice i brahiterapija se mogu primijeniti u slučaju zahvaćanja vrata maternice.¹⁸

- Bolesnice sa stadijima bolesti III i IV zahtijevaju individualizirani pristup, najčešće multimodalni.¹⁹ Osnova njihovog liječenja je primjena kemoterapije (cisplatina/doksorubicin, cisplatina/doksorubicin/paklitaksel), iako se kod stadija III vrijedi ordinirati neoadjuvantnu, primarnu ili adjuvantnu radioterapiju usmjerena na tumor.^{13,19}

Liječenje recidivirajuće/metastatske bolesti

- Zahtijeva individualizirani pristup svakoj pojedinoj bolesnici uvažavajući dob, opće stanje, komorbiditete, stupanj proširenosti bolesti (udaljene presadnice/lokalni recidiv), ranije primjenjenu terapiju te vrijeme proteklo od adjuvantnog liječenja odnosno od same operacije.
- Lokoregionalni recidiv na području koje nije prethodno zračeno, bez postojanja udaljenih presadnica, liječi se kompletnom radioterapijom. U obzir također dolazi neki od radikalnih kirurških operacijskih zahvata u zdjelici (npr. prednja, stražnja ili totalna zdjelična egzenteracija).
- Recidiv na mjestu prethodno liječenim vanjskom radioterapijom liječi se preferencijalno kirurški ako je promjena resektabilna i nema sistemske diseminacije.²⁰
- Ako je promjena neresektabilna, ili ako su uz lokalni recidiv prisutne i udaljene presadnice u obzir dolaze liječenje hormonskom terapijom ili kemoterapijom.^{21,22}
- Recidiv bolesti nakon ordinirane brahiterapije liječi se kirurškom eksploracijom; u slučaju bolesti ograničene na vaginu ili zahvaćanja samo zdjeličnih limfnih čvorova ordinira se radioterapija sa ili bez brahiterapije, sa ili bez kemoterapije. U obzir dolazi neki od radikalnih kirurških operacijskih zahvata u zdjelici (npr. prednja, stražnja ili totalna zdjelična egzenteracija).¹³
- Metastatska bolest se liječi kemoterapijom (cisplatina/doksorubicin/paklitaksel, cisplatina/doksorubicin), hormonskom terapijom (megestrol-acetat, aromatazni inhibitori, tamoksifen) i simptomatsko-potpornim metodama.²³⁻²⁵
- U monoterapiji koriste se cisplatina, karboplatina, doksorubicin, paklitaksel.²⁶

Liječenje neendometrioidnog raka maternice

- Primarno liječenje je kirurški zahvat sa kompletnom kirurškom procjenom stupnja proširenosti bolesti.
- Neovisni prognostički čimbenici su: kirurško-patološki stadij, dob, prisustvo LVI.
- Adjuvantno liječenje trebalo bi biti strogo individualizirano.²⁷
- Iz, prognostički općenito loše, skupine izdvajaju se bolesnice sa stadijem bolesti IA bez invazije miometrija koje se mogu samo pratiti, dok kod stadija IA sa zahvaćanjem miometrija i IB, nakon kirurškog zahvata, a ovisno o ostalim čimbenicima rizika obvezno slijedi neki od oblika adjuvantne terapije: radioterapija, kemoterapija ili njihova kombinacija.²⁸
- Za bolesnice viših stadija bolesti (II, III i IV) osnova liječenja je kemoterapija sa ili bez ciljane radioterapije. Kod papilarnog seroznog karcinoma endometrija savjetuje se kombinacija derivata platine i taksana, a u liječenju karcinosarkoma kombinacija ifosfamida i paklitaksela.^{29,30}

Liječenje sarkoma maternice

- Kod primarno operabilnih tumora savjetuje se napraviti TAH BSO, a limfadenektomija se ne preporuča zbog niske učestalosti presadnica u limfnim čvorovima.¹³
- Rizični čimbenici su tumor veći od 5 cm, više od 10 mitozna na 10 vidnih polja velikog povećanja, vaskularna invazija, dob veća od 50 godina.²¹
- Inicijalno neoperabilne bolesnice liječe se radioterapijom zdjelice sa ili bez brahiradioterapije ili kemoterapijom ili hormonskom terapijom (samo kod endometralnog stromalnog sarkoma).²¹
- U liječenju endometralnog stromalnog sarkoma stadija I savjetuje se praćenje ili adjuvantna hormonska terapija (megestrol acetat).^{13,31}
- U adjuvantnoj terapiji stadija II, III i IVA savjetuje se hormonska terapija i/ili radioterapija, zbog visokog rizika relapsa bolesti u zdjelicu; primjena radioterapije kod endometralnog stromalnog sarkoma smanjuje stopu lokalnog recidiva, no ima ograničeni učinak na preživljenje.³²

- Stadij IVB liječi se hormonskom terapijom te palijativnom radioterapijom.³³
- Leiomiosarkom i nediferencirani sarkomi stadija I se nakon operacije prate.¹³
- Kao adjuvantnu terapiju u stadiju II i III potrebno je razmotriti radioterapiju sa ili bez kemoterapije.¹³
- Radioterapija kod leiomiosarkoma smanjuje vjerojatnost lokalnog recidiva.³⁴
- Stadij IV se liječi kemoterapijom; u slučaju solitarnih presadnica u plućima i jetri treba razmotriti mogućnost metastazektomije.
- Aktivni citostatiki u liječenju leiomiosarkoma u monoterapiji su doksorubicin, ifosfamid i gemcitabin.³⁵
- Najbolju stopu odgovora u liječenju metastatskog leiomiosarkoma daje kombinacija gemcitabina i docetaksela¹, druga opcija je kemoterapija temeljena na doksorubicinu.³⁶

Praćenje pacijentica nakon završenog liječenja

- Opći klinički pregled sa ginekološkim pregledom se radi svaka 3 mjeseca tijekom prve 2 godine praćenja, potom svakih 6 mjeseci do 5. godine praćenja.
- Vaginalna citologija se radi jedanput godišnje.
- Ostale dijagnostičke procedure rade se prema kliničkoj indikaciji.

TABLICA 1. TNM I FIGO KLASIFIKACIJA EPITELNIH KARCINOMA MATERNICE

TNM	FIGO	KIRURŠKO - PATOLOŠKI NALAZ
TX		Prisutnost primarnog tumora se ne može procijeniti
T0		Nema dokaza postojanja primarnog tumora
Tis		Rak in situ <i>Carcinoma in situ</i>
T1	I	Tumor ograničen na korpus uterusa
T1a	IA	Bez invazije ili s invazijom manjom od polovine debljine miometrija
T1b	IB	Invazija $\geq$ polovine debljine miometrija
T2	II	Tumor invadira stromu vrata maternice, bez širenja van maternice
T3	III	Lokalni i/ili lokoregionalno prošireni tumor
T3a	IIIA	Tumor invadira serozu trupa maternice i/ili adneksa
T3b	IIIB	Tumor se širi na vaginu i/ili na parametrije
NX		Status limfnih čvorova se ne može procijeniti
N0		Regionalni limfni čvorovi nisu zahvaćeni
	IIIC	Presadnice u zdjelične i/ili para-aortalne limfne čvorove
N1	IIIC1	Pozitivni zdjelični limfni čvorovi
N2	IIIC2	Pozitivni para-aortalni limfni čvorovi $\pm$ pozitivni zdjelični limfni čvorovi
	IV	Tumor invadira sluznicu mjehura i/ili crijeva, sa ili bez postojanja udaljenih presadnica
T4	IVA	Tumor invadira sluznicu mjehura i/ili crijeva
M0		Nema udaljenih presadnica
M1	IVB	Udaljene presadnice, uključujući intraabdominalne presadnice i/ili ingvinalne limfne čvorove

Literatura

---

1. Preuzeto sa: <http://www.hzjz.hr/rak/novo.htm> 12.04.2013.
2. Preuzeto sa: <http://www.hzjz.hr/rak/bilten2010/tablicaB30-2010.pdf>
3. McKenney JK, Longacre TA. Low-grade endometrial adenocarcinoma: a diagnostic algorithm for distinguishing atypical endometrial hyperplasia and other benign (and malignant) mimics. *Adv Anat Pathol* 2009;16(1):1-22.
4. Takeshima N, Nishida H, Tabata T, i sur. Positive peritoneal cytology in endometrial cancer: enhancement of other prognostic indicators. *Gynecol Oncol* 2001;82(3):470-3.
5. Jemal A, Siegel R, Xu J, i sur. Cancer statistics, 2010. *CA Cancer J Clin* 2010;60(5):277-300.
6. http://www.cap.org/apps/docs/committees/cancer/cancer_protocols/2012/Endometriumm_12protocol.pdf
7. Pecorelli S. Revised FIGO staging for carcinoma of the vulva, cervix and endometrium. *Int J Gynecol Obstet* 2009;105:103-4.
8. Mariani A, Dowdy SC, Cliby WA, i sur. Prospective assessment of lymphatic dissemination in endometrial cancer: a paradigm shift in surgical staging.
  - a. *Gynecol Oncol* 2008;109(1):11-8.
9. Mariani A, Dowdy SC, Podratz KC, i sur. New surgical staging of endometrial cancer: 20 years later. *Int J Gynaecol Obstet* 2009;105(2):110-1.
10. Kumar S, Medeiros F, Dowdy SC, i sur. A prospective assessment of the reliability of frozen section to direct intraoperative decision making in endometrial cancer. *Gynecol Oncol* 2012;127(3):525-31.

11. Akin O, Mironov S, Pandit-Taskar N, i sur. Imaging of uterine cancer. *Radiol Clin North Am* 2007;45(1):167-82.
12. Milam MR, Java J, Walker JL, i sur. Nodal metastasis risk in endometrioid endometrial cancer. *Obstet Gynecol* 2012;119:286-92.
13. http://www.nccn.org/professionals/physician_gls/pdf/uterine.pdf
14. Coon D, Beriwal S, Heron DE, i sur. High-dose-rate Rotte "Y" applicator brachytherapy for definitive treatment of medically inoperable endometrial cancer: 10-year results. *Int J Radiat Oncol Biol Phys* 2008;71(3):779-83.
15. Barlin JN, Puri I, Bristow RE. Cytoreductive surgery for advanced or recurrent endometrial cancer: a meta-analysis. *Gynecol Oncol* 2010;118(1):14-8.
16. Lambrou NC, Gómez-Marín O, Mirhashemi R, i sur. Optimal surgical cytoreduction in patients with Stage III and Stage IV endometrial carcinoma: a study of morbidity and survival. *Gynecol Oncol* 2004;93(3):653-8.
17. Colombo N, Preti E, Landoni F, i sur. Endometrial cancer: ESMO Clinical Practice Guidelines for diagnosis, treatment and follow-up. *Ann Oncol* 2011;22(6):35-9.
18. Fishman DA, Roberts KB, Chambers JT, i sur. Radiation therapy as exclusive treatment for medically inoperable patients with stage I and II endometrioid carcinoma with endometrium. *Gynecol Oncol* 1996;61(2):189-96.
19. Homesley HD, Filiaci V, Gibbons SK, i sur. A randomized phase III trial in advanced endometrial carcinoma of surgery and volume directed radiation followed by cisplatin and doxorubicin with or without paclitaxel: A Gynecologic Oncology Group study. *Gynecol Oncol* 2009;112(3):543-52.
20. Fleisch MC, Pantke P, Beckmann MW, i sur. Predictors for long-term survival after interdisciplinary salvage surgery for advanced or recurrent gynecologic cancers. *J Surg Oncol* 2007;95(6):476-84.

21. Kauppila A. Oestrogen and progestin receptors as prognostic indicators in endometrial cancer. A review of the literature. *Acta Oncol.* 1989;28(4):561-6.
22. Ray M, Fleming G. Management of advanced-stage and recurrent endometrial cancer. *Semin Oncol* 2009;36(2):145-54.
23. Fleming GF, Brunetto VL, Cella D i sur. Phase III trial of doxorubicin plus cisplatin with or without paclitaxel plus filgrastim in advanced endometrial carcinoma: a Gynecologic Oncology Group Study. *J Clin Oncol.* 2004;22(11):2159-66.
24. Quinn MA, Campbell JJ. Tamoxifen therapy in advanced/recurrent endometrial carcinoma. *Gynecol Oncol* 1989;32(1):1-3.
25. Fiorica JV, Brunetto VL, Hanjani P, i sur. Phase II trial of alternating courses of megestrol acetate and tamoxifen in advanced endometrial carcinoma: a Gynecologic Oncology Group study. *Gynecol Oncol* 2004;92(1):10-4.
26. Dellinger TH, Monk BJ. Systemic therapy for recurrent endometrial cancer: a review of North American trials. *Expert Rev Anticancer Ther* 2009;9(7):905-16.
27. Vandenput I, Trovik J, Vergote I, i sur. The role of adjuvant chemotherapy in surgical stages I-II serous and clear cell carcinomas and carcinosarcoma of the endometrium: a collaborative study. *Int J Gynecol Cancer* 2011;21(2):332-6.
28. Havrilesky LJ, Secord AA, Bae-Jump V, i sur. Outcomes in surgical stage I uterine papillary serous carcinoma. *Gynecol Oncol* 2007;105(3):677-82.
29. Fader AN, Nagel C, Axtell AE, i sur. Stage II uterine papillary serous carcinoma: Carboplatin/paclitaxel chemotherapy improves recurrence and survival outcomes. *Gynecol Oncol* 2009;112(3):558-62.
30. Homesley HD, Filiaci V, Markman M, i sur. Phase III trial of ifosfamide with or without paclitaxel in advanced uterine carcinosarcoma: a Gynecologic Oncology Group Study. *J Clin Oncol* 2007;25(5):526-31.

31. Zagouri F, Dimopoulos AM, Fotiou S, i sur. Treatment of early uterine sarcomas: disentangling adjuvant modalities. *World Journ Surg Oncol* 2009;7:38.
32. Weitmann HD, Knocke TH, Kucera H, i sur. Radiation therapy in the treatment of endometrial stromal sarcoma. *Int J Radiat Oncol Biol Phys* 2001;49(3):739-48.
33. Bejrnsstein-Mohlo R, Grisaro D, Soyfer V, i sur. Metastatic uterine LMS a single institution experience. *Int J Gynecol Cancer* 2012;20:255-60.
34. Cochrane Database Syst Rev. 2000;(2):CD001419. Adjuvant chemotherapy for localised resectable soft tissue sarcoma in adults. *Sarcoma Meta-analysis Collaboration (SMAC)*.
35. Look KY, Sandler A, Blessing JA, i sur. Phase II trial of gemcitabine as second-line chemotherapy of uterine leiomyosarcoma: a Gynecologic Oncology Group (GOG) Study. *Gynecol Oncol* 2004;92(2):644-7.
36. Amant F, Coosemans A, Debiec-Rychter M, i sur. Clinical management of uterine sarcomas. *Lancet Oncol* 2009;10(12):1188-98.

